

A hatékonyság- és termelékenység-növelés lehetőségei a fellendülés időszakában

Dr. Parragh Bianka

adjunktus, Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar
Vállalkozásmenedzsment Intézet

parragh.bianka@kgk.uni-obuda.hu

Absztrakt: Az utóbbi évek makrogazdasági folyamatai bizonyították a 2010-től megvalósuló, növekedésfókuszú magyar gazdasági modell sikerét. A sikeres pénzügyi és makrogazdasági konszolidációval a korábbinál kiegyensúlyozottabb és dinamikusabb növekedési modell jött létre. Mára a magyar vállalati szektor és a magyar tulajdonú vállalatok számottevő része versenyképesebbé vált idehaza és külföldön is amellet, hogy a versenyképesség további fokozása szükséges. A sikeres stabilizáció által teremtett alapon a versenyképesség fokozása a fellendülés időszakában nem kivitelezhető a hatékonyságra és termelékenységre törekvés egységes célrendszere nélkül. A tartós növekedés fenntartása érdekében a javuló versenyképességet termelékenység-növelésre kell fordítanunk – célzottan és tudatosan kiaknázva a külföldi irányítású vállalatokhoz való felzárkózási tartalékokat. A tanulmány a jelenlegi konjunktúra aktuális kihívásaira adandó, az erőforrások új kombinációján alapuló sikeres válaszokat keresi.

Kulcsszavak: termelékenység, gazdaságpolitika, monetáris politika, fiskális politika, versenyképesség, nem hagyományos jegybanki eszközök

1. Bevezetés

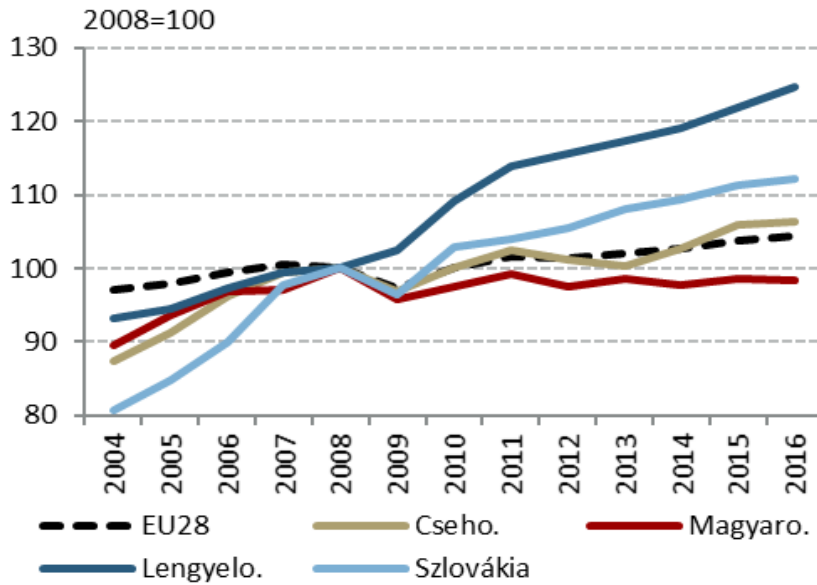
Jelenleg, 2018. tavaszán mind a globális, mind a hazai konjunktúra az élénkülés jeleit mutatja, a hazai makrogazdasági folyamatok alátámasztják a 2010-ben kezdődött a gazdaságpolitikai és -állami modellváltás során képviselt értékek és célstruktúra eredményességét, e gazdaságpolitikai mix melletti szakmai elköteleződést. Az IMF 2018 tavaszi előrejelzésében hat év után első alkalommal módosította fölfelé a világgazdaság növekedésére vonatkozó előrejelzését. De, vajon közel egy évtizeddel a globális pénzügyi válság kitörését követően ezen adatokat értelmezhetjük egy tartósabb fellendülés első jeleként? Megítélésem szerint nem, és sok teendő van még a növekedés hosszabb távon történő biztosításához.

Az elmúlt időszakban tapasztalható fellendülés olyan környezetben történik, amikor a világ jegybankjai immár évek óta rendkívül támogató monetáris politikát folytatnak. Jóllehet, a monetáris döntéshozók a válság kitörése óta számos eszközzel támogatták a válságból való kilábalás folyamatát, a központi bankok mára egyre inkább megközelítették teljesítőképességük határait. Mindeközben a fejlett gazdaságokban olyan strukturális kihívások jelentkeznek, mint pl. a demográfiai mutatók romlása, amelyek évtizedekre meghatározhatják a gazdaságok kilátásait. A gazdasági fejlődés tartós fenntartása csakis hatékonyság növelésre fókuszáló, termelékenység bővülést eredményező – a gazdasági szereplők széles körénél jelentkező – egyéni, vállalati és állami szintű válaszokkal biztosítható. Ehhez azonban minden nemzetgazdaságnak saját adottságaira és erőforrásaira építő átfogó tervezési keretrendszerre és főleg átfogó tervre van szüksége.

2. A termelékenység fogalma és az elmúlt másfél évtized termelékenységi tendenciái

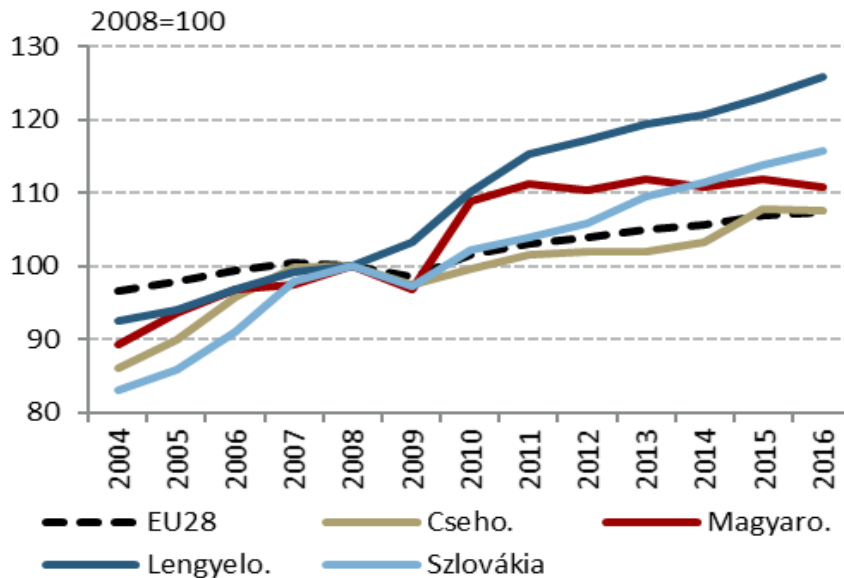
A termelékenység megmutatja, hogy a termelékenységi tényezők kombinációja eredményeképpen milyen hatékonysággal valósul meg kibocsátás. A termelékenység leggyakrabban használatos mérőszáma a munkatermelékenység, amely vagy az egy fő munkavállalóra vagy az egy munkaóra jutó kibocsátást fejezi ki. A termelékenység komplexebb, átfogóbb mérésére a teljes tényezőtermelékenység (TFP) mutatószáma szolgál, mely a termelési folyamat értékelése során figyelembe veszi a munkán kívül a tőkét is.

A 2008-2009-es pénzügyi gazdasági válságot követően jelentős visszaesés volt tapasztalható. A válság hatásai azonban nemcsak a termelékenység növekedésének visszaesésén keresztül fejtették ki a hatásukat, hanem az élet minden területén hatást gyakoroltak hazánkban, és szinte minden más országban. A világgazdaság finanszírozási problémái miatt csökkenő termelékenység visszafogta a fogyasztást is, kényszerpályára állítva azzal a nemzetgazdaságokat (Csiszárík-Kocsir, Á. – Medve A., 2012). Jóllehet, az egy főre jutó munkatermelékenység 2010-ben és 2011-ben emelkedni kezdett, azonban az azt követő években nem bővült érdemben s nem sikerült máig sem elérni a válság előtti szintet. Csehország, Lengyelország és Szlovákia az utóbbi években tartósan növekvő pályán tudta tartani a termelékenységet, ezzel egyben meg is haladta a válság előtti szintet (1. ábra).

1. ábra: Az egy munkavállalóra jutó reál munkatermelékenység alakulása a visegrádi országokban
 Forrás: Eurostat

A termelékenység alakulására a termelésre (munkára) fordított idő is meghatározó jelentőséggel bír. A munkaóra jutó termelékenység esetében a korábban szemléltetethez viszonyítva a ténylegesen munkára fordított időt, a hozzáadott érték előállításában foglalkoztatottak munkaidejét tekintjük mérőszámként. Az egy munkaóra jutó termelékenység Magyarországon a válságot követő visszaesés után 2010-2011-ben érdemben a válság előtti szintet meghaladóan nőtt. Más visegrádi országokban az egy munkaóra jutó termelékenység fokozatosan emelkedett, jelenleg a válság előtti szintet is meghaladja (2. ábra).

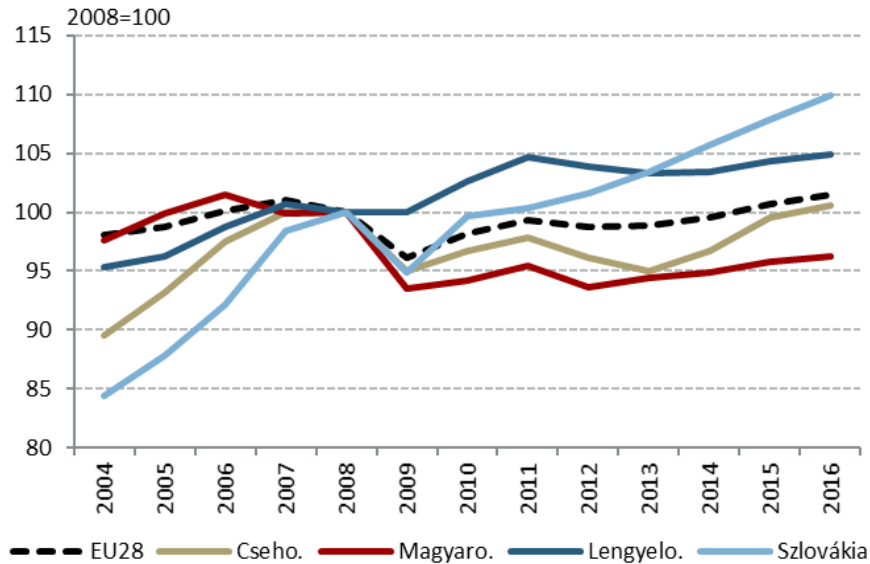

2. ábra: Az egy munkaóraára jutó reál munkatermelékenység alakulása a visegrádi országokban
Forrás: Eurostat

Szélesebb nemzetközi kitekintésben a termelékenység növekedésének globális lassulása már a 2008-2009-es pénzügyi-gazdasági válságot megelőzően kezdődött. A termelékenység-növekedési tendencia a 2000-es évektől – India, Brazília kivételével – USA, Kína, Japán, Oroszország és az Európai Unió esetében is megtorpant, mely lassuló trendet a válság kitörése tovább súlyosbította.

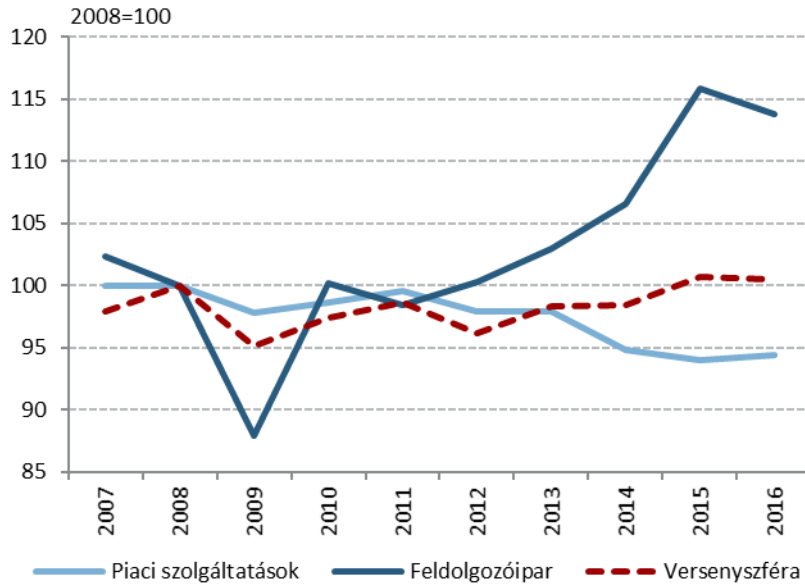
A munkatermelékenység hazánkban és a visegrádi régió gazdaságaiban sem (kivéve Szlovákiában) bővült számottevően az elmúlt években. Csehországban elérte, míg leginkább Szlovákiában, másodsorban Lengyelországban haladta meg a válság előtti szintet a teljes tényezőtermelékenység.

A 3. ábra a visegrádi országokban és az EU-ban mutatja a teljes tényezőtermelékenység alakulását, Magyarországot is beleértve. A munkatermelékenységhez hasonlóan a teljes tényezőtermelékenység is csökkent a válság negatív hatásai következtében. Az utóbbi években, jóllehet növekedés valósult meg hazánkban, mégis jelentősen a válság előtti szint alatti értéket prezentál a mérőszám.

3. ábra: Teljes tényezőtermelékenység (TFP) alakulása a visegrádi országokban
 Forrás: Eurostat, AMECO

A versenyszférában tapasztalható termelékenységi adatok alapján a két kiemelt ágazat tekintetében, úgy a piaci szolgáltatások, mint a feldolgozóipar esetében az egy munkavállalóra jutó reál munkatermelékenység az utóbbi években elérte a válság előtti szintet. A pozitív adatok ellenére kettősség tapasztalható a két fő szektor termelékenységének alakulásában. Miközben a feldolgozóipar termelékenysége érdemben meghaladja a válság előtti szintet, addig a piaci szolgáltatások termelékenysége romló tendenciát mutat s a válság előtti szintet nem tudta elérni (MNB, 2017), melyet a 4. ábra szemléltet.

4. ábra: Egy munkavállalóra jutó reál munkatermelékenység alakulása a versenyszférában

Forrás: KSH, MNB Inflációs jelentés, 2017. március

Megjegyzés: Nemzeti számlás adatok alapján

3. Gazdaságpolitikai összefüggések és a bizalom, mint társadalmi tőke

2010-et követően a hazai gazdaságpolitika fókuszában a stabilitás és a fenntartható növekedés feltételeinek megteremtése állt. A költségvetési és monetáris politikában bekövetkezett fordulat, valamint a gazdaságpolitika egyes ágainak összhangja tartósan csökkentették a gazdaság sérülékenységét és újból felzárkózási pályára állították hazánkat (Matolcsy-Palotai, 2016). A gazdaság külső és belső egyensúlyi-, valamint adósságmutatói általánosan javultak, miközben a növekedés fenntarthatóságát alapvetően meghatározó foglalkoztatás trendszerű emelkedést mutat. A sikeres pénzügyi és makrogazdasági konszolidáció megteremtette a lehetőséget, hogy hazánk a korábbiaknál egy kiegyensúlyozottabb és dinamikusabb növekedési modellre álljon át.

A jól működő állam és állammodell alapja a *bizalom*. A 2007-2008-ban kitört gazdasági válság egyik legmélyebb nyomot hagyó következménye az volt, hogy a polgárok kormányzatba és állami működésbe vetett bizalma jelentősen csökkent.

Ez az erózió különösen erős volt Magyarországon, ahol a kormányzat bizalmi indexe és az ország vezetésével kapcsolatos elégedettség nemzetközi összevetésben is érdemi volt (Lentner, Cs. 2015). Az OECD felmérése szerint 2009-ben a fejlett országok között gyakorlatilag Magyarország volt a sereghajtó mind a két tekintetben, míg 2013-ra jelentősen javult a kormányzatba és az állam intézményekbe vetett társadalmi bizalom.

A pozitív változási folyamatot a 2008-hoz képest prezentált 2013-as adatok jól mutatják. Magyarországon nőtt a társadalom kormányzattal szembeni bizalma közép- és kelet-európai összehasonlításban is, melyet az 1. táblázat szemléltet.

	National Parliament 2013	Trust Parliament since 2008	National Govern- ment 2013	Trust Government since 2008	Political Parties	Trust Political Parties since 2008
EU Average	29%	-7%	29%	-8%	19%	-3%
Central and Eastern EU	17%	-3%	22%	-4%	13%	1%
Czech Republic	11%	-5%	13%	-7%	10%	-2%
<i>Hungary</i>	<i>29%</i>	<i>13%</i>	<i>31%</i>	<i>13%</i>	<i>20%</i>	<i>12%</i>
Poland	13%	0%	14%	-5%	10%	3%
Slovakia	29%	-12%	29%	-19%	19%	3%

1. táblázat: Bizalom a nemzeti intézményekben (2008 és 2013) - Trust in national institutions (2008 and 2013)

Forrás: Eurobarometer 70.1 (2008) & Eurobarometer 79.3 (2013), Public Integrity and Trust in Europe, European Research Centre for Anti-Corruption and State-Building (ERCAS), 2015. Berlin

A 2010 után megnyíló gazdaságpolitikai pálya a munkahelyek bővítésére, az államháztartási és családi-háztartási adósságcsapdák megszüntetésére, továbbá a gazdasági növekedésre fókuszál (Matolcsy, Gy. 2015). Az aktív állammodell és gazdaságösztönzés, hatékonyságra törekvő és integritásalapú szemlélet nyerne primátust, melyek sarokkövei a stabil és fenntartható költségvetés, rendszer kohézió és racionális, nemzeti érdekeket szem előtt tartó, a nemzetgazdasági versenyképesség és gazdasági növekedés fokozására építő gazdaságpolitika. Mindezek „tárgyasulása” munkaerőpiaci dimenzióban a munka becsületének visszaállítása, új munkahelyek létesítése, teljes foglalkoztatottság elérésének célkitűzése. A társadalmi bizalom helyreállítására tett erőfeszítések eredményessége és sikeressége a gazdasági és társadalmi dimenziókban jól tetten érhető. Iparágak, intézmények, szakmák és általában emberek nagyobb csoportjai szemében kell helyreállítani a bizalmat. Részt képezi a gyanakvás és a cinizmus leküzdése, amit hozzájárulással, értékteremtéssel, és etikus viselkedéssel helyettesíthetünk (Covey, S. 2011).

A 2010 utáni társadalom és gazdaság építésben a munka világa magas prioritást kapott, hiszen individuális értelemben az emberek sikereiken keresztül karriercéljaik megvalósítására törekednek, mely folyamatban a teljesítményük elismerését, a szakmai előre jutást döntően a munkán keresztül érhetik el. A fenntartható versenyelőnyért – értékes humán erőforrás megtartásáért - ugyanakkor a vállalatoknak egyre intenzívebb erőfeszítéseket kell tenniük. A jelen helyzetre a társadalmi, gazdasági, környezeti problémák komplexitása jellemző, melyek eredményes kezelése, megoldása csak hatékony tudás birtokában lehetséges. A tudásgazdálkodás átfogja a társadalom és gazdaság egészét. Mivel a tudás hordozója az ember, ezért a termelési tényezők között az emberi erőforrásnak kiemelt jelentősége van (Szeghegyi, Á. 2012).

A reformok folytatásához a makrogazdasági környezet kedvezőnek tekinthető. Európa és azon belül főként a kelet-közép-európai régió gazdaságainak növekedése jelentősen élénkült. A magyar gazdaság 2017-ben 4 százalékos, míg 2018. első negyedében dinamikus, az előző év azonos időszakához képest 4,4 százalékos bővülést produkált. A hazai konjunktúra élénkülése az ágazatok széles körében megfigyelhető, miközben a keresleti oldalon az export dinamikus bővüléséhez immár a belső kereslet növekedése is egyre inkább felzárkózott. A kedvező aktuális helyzet mellett azonban nem szabad elfelednünk, hogy a tartós gazdasági növekedés nélkülözhetetlen eleme a fenntartható módon erősödő versenyképesség is. A versenyképesség javulása szervesen összefügg a termelékenység bővítésével, amely hazánk előtt, mint megoldandó feladatként és egyben kitörési pontként is megjelenik.

Hazánk a versenyképességi rangsorokban rendre előnyösebb helyezést ér el. Egyik kiemelkedő példa erre a svájci IMD (Institute for Management Development) legutóbbi, 2018. évi versenyképességi rangsorában 5 hellyel jobb helyezés elérése, miszerint legutóbb Magyarország a nemzetközi versenyképességi rangsorban a 47. helyre lépett előre.

Az értékelés alapját négy átfogó tényezőcsoport képezi:

- a gazdasági teljesítmény (makrogazdasági teljesítmény – 76 kritérium),
- másodikként a kormányzati hatékonyság (versenyképességet támogató kormányzati politikák - 71 kritérium),
- harmadikként az üzleti/gazdálkodási hatékonyság (a vállalkozásokat innovációra, profitabilitásuk növelésére ösztönző környezet – 67 kritérium),
- negyedik tényezőcsoportként az infrastruktúra (az alap infrastruktúra minősége, tudományos ismeretek, a technológiai-, humán erőforrás, mennyire segítik a versenyképességet – 113 kritérium).

Az IMD felmérése szerint a gazdaságpolitikai intézkedésekkel összefüggésben a legtöbb területen javult hazánk versenyképessége. A hatéves bérmegállapodás 9 hely előrelépést hozott az adópolitika versenyképességben. A fegyelmezett költségvetési politika eredményeképpen 7 helyezést javított Magyarország a közpénzügyek területén.

A gyors gazdasági növekedéssel összefüggésben a belgazdaságban 20 helyet, míg a termelékenység és hatékonyság alfaktorban elért 12 helyezéssel jobb eredmény szerint a gazdasági szereplők termelékenysége növekvő pályára került, ami a nemzetközi versenyképesség javulásának alapfeltétele. A felmérés alapján Magyarország három versenyképességi erőssége a képzett munkaerő, a dinamikus gazdasági növekedést és a versenyképes adókönyezetet. A versenyképességi erősségek között szoros összefüggés van, főként előbbi két tényező: a képzett munkaerő és a gazdasági növekedés állnak egymással szoros kapcsolatban. „A munka termelékenysége az emberi tudás, ismeretek és készségek szintjét jelzi. Ezért is fontos, hogy olyan közoktatási- és felsőoktatási rendszert alakítsunk ki, amely a gazdasági és társadalmi kihívásokra megoldást jelenthet, és aktívan hozzájárul az ország gazdasági növekedéséhez. Az oktatás és a gazdasági teljesítmény között tehát kapcsolat van és ezért az oktatás szintjének fejlesztése a munkaerőn keresztül egy ország gazdasági versenyképességét növeli.” (Petőné Csuka, 2016)

A WEF 2017-ben megjelent rangsorában elért 9 helyezéssyi előrelépés után Magyarország teljesítménye egy újabb jelentős nemzetközi felmérésben is számottevően javult. Azt persze nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a versenyképességi rangsorok számos szubjektív elemet is tartalmaznak.

2008-ban kitört gazdasági világválság újra ráirányította a figyelmet az állam jelentőségére és felelősségére, illetve arra, hogy önmagában a növekedés nem elég, a nem egyensúlyi, strukturálisan nem megalapozott, azaz fenntarthatatlan folyamatok előbb-utóbb összeomláshoz vezetnek. Valódi megoldást ezért csak az a gazdaságpolitika jelenthet, amely stabil alapokat nyújt a gazdaság egésze számára, és biztosítja a nemzetközi versenyben való helytállást, azaz versenyképességet teremt (Szalai-Kolozsi 2016). Magyarországot gazdasági értelemben rendkívül legyengült állapotban és súlyosan érintette a válság. 2010 után több gazdaságpolitikai fordulat megvalósításával vált elérhetővé a stabilizáció, az egyensúly helyreállítása, a fenntartható növekedés, valamint a hatékony és eredményes felzárkózási folyamat beindítása.

Rodrik szerint azok az országok képesek fejlődni, amelyek nemzeti sajátosságait figyelembe vevő, önálló gazdaságpolitikai megoldásokat alkalmaznak. A nemzetközi pénzügyi szervezetek által unortodoxnak titulált intézkedések sikerre vezetnek, amennyiben az országot irányító kormányzat eltökélt a gazdasági fejlődés mellett, és képes innovatív módszerek segítségével, megfelelően beavatkozni a gazdaságba (Rodrik D. 2011).

4. Új, termelékenységalapú modell szükséges

A gazdaságösztönzés és versenyképességnövelés céljából mozgósítható erőforrások minőségében és mennyiségében jelentős kihívásokat tapasztalhatók - mindez egy megváltozott makrogazdasági feltételrendszerrel jellemezhető környezetben valósult meg. A jelenlegi körülmények több szempontból is különböznek az elmúlt évtizedekhez képest. A gazdasági szereplők nap mint nap újabb és újabb kihívásokkal szembesülnek, melyekre gyors és hatékony válaszreakciót szükséges adniuk a működés és a termelés hatékonysági elvárás rendszerében. A rendszerváltozást követően leginkább az alacsony termelési költségekre alapozva igyekeztünk versenyképességünket fokozni. A külföldi működőtőke beáramlás „hívószava” leginkább az alacsony munkaerőköltség lett, amire reagálva a globális termelési láncokban optimalizáló multinacionális cégek leginkább az alacsonyabb hozzáadottértékű termelési fázisokat telepítették hazánkba. Így lett gazdaságunk egyre inkább az összeszerelő üzemek telephelye. Emellett az EU-s csatlakozás negatív következményként a hazai és képzett munkaerő Nyugat-Európa irányába áramlott, egyre nagyobb kihívást jelentve a

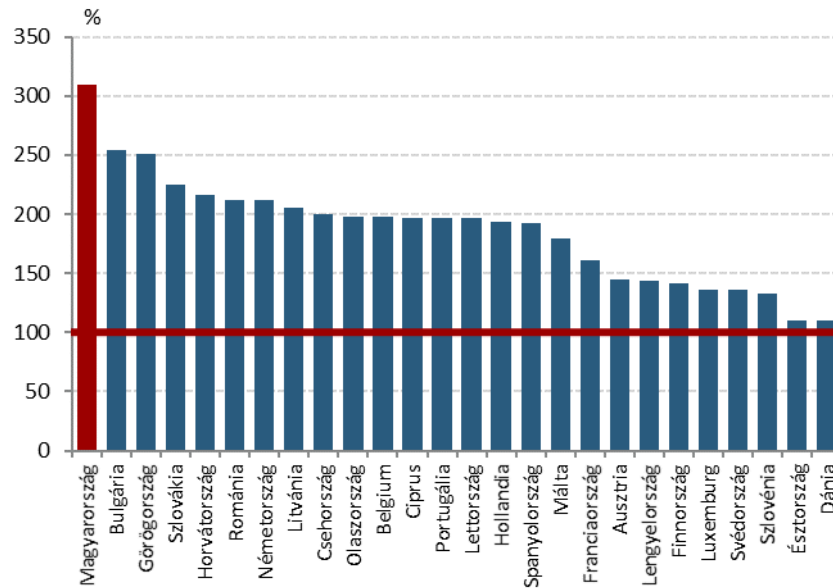
fejlesztésben gondolkodó hazai vállalkozások számára. Több, mint negyedszázad távlatából immár biztosan állíthatjuk, hogy ezen növekedési modell nem vezetett el a remélt sikeres gazdasági felzárkózáshoz. Egy új növekedési modellre van szükség, amely az alacsony termelési költségek helyett, hangsúlyosabban a termelékenység javítására épít.

A foglalkoztatottak képzettsége központi elemként jelenik meg egy termelékenység alapú növekedési modellre történő átállásban. A mai szigorú feltételekkel működő versenykörnyezet tényszerűsége, hogy a korszerű vezetési elvek napi vállalatvezetési gyakorlatba ültetésével működő, teljesítményorientált, minőségközpontú, digitális- illetve modern technológiát alkalmazó és fejlesztő vállalatok a legversenyképesebbek. A munkaerő szakmai felkészültsége, motiváltsága, elkötelezettsége, nyitottsága az új ismeretek iránt, mobilitása, rugalmassága, terhelhetősége s főleg teljesítményorientáltsága a siker egyik fontos pillére, mely a munkavállaló és munkaadó konstruktív egységeként képzelhető el. Általános elvárás napjainkban, hogy a munkavállaló kellően felkészült, kreatív, terhelhető, alkalmazkodó, érdeklődő, motivált és rugalmas legyen. ezzel párhuzamosan a munkavállalók elvárásai is változtak a munkahelyükkel szemben, hiszen a fejlődést, előrelépési lehetőségeket, folyamatos tanulást és képzést, valamint az önmegvalósítást rendkívül fontosnak tartják (Parragh, 2010b). Az állam a konszenzuseresés, konfliktuskezelés és feloldás folyamatában, így a munkáltatói és munkavállalói viszonyrendszer tekintetében egyensúlyozó szerepet tölt be (Lentner-Parragh, 2016b). Másik, kulcsfontosságú pilléreként olyan intézményi feltételek azonosíthatók, melyek az állami szerepvállalás aktív, innovatív megközelítésében rejlenek s a rendelkezésre álló eszköztár megújításával, célzottá tételével képesek lehetnek érdemben hozzájárulni a termelékenység növeléséhez. A munkaerő tartalékok kimerülésével és a munkaerőhiányból következően a verseny hatékonysági- és termelékenységi dimenzió túl bérverseny formájában is erőteljesen kibontakozott. A bérek növeléséhez „elkerülhetetlen a gazdasági szerkezetátalakulás magasabb termelékenység, oktatás, egészségügy fejlesztése, magasabb hozzáadott értékű iparágak támogatása, élőmunka terhének további csökkentése, a fogyasztói társadalom megerősödésének támogatása, mely hosszú távon is stabil lába maradhatna a gazdaságnak, a növekedésnek” (Tóth, G. 2017).

A megújulás téje

A hazai vállalkozói kör szükségszerű átalakulás elé néz, különösen a független, tisztán hazai magántulajdonú vállalkozások – szemben a külföldi multinacionális vállalatokkal, akik ezen már sikeresen túljutottak. Ebben erősen hátráltató tényező a magyar gazdaság duális jellege. A dualitást máig sem sikerült sem feloldani, sem érdemben mérsékelni. A hazai kis- és középvállalatok termelékenysége

nemzetközi összevetésben is jelentősen elmarad a külföldi tulajdonú vállalatokétól.

5. ábra. A külföldi irányítású vállalatok termelékenysége a hazai irányítású vállalatok termelékenységének arányában, 2014

Forrás: Eurostat adatok alapján MNB szerkesztés

Az átalakulási folyamat átfogóan új vállalati szemléletet igényel. A hatékonyságra törekvés a vállalat szervezetét szövetszinten kell, hogy áthassa. Gyakran ez nehezen meghozható – akár népszerűtlen, nehezen elfogadtatható – döntéseket, intézkedéseket is magában foglal. Lényeges, hogy elhamarkodott döntések nélkül, de a szükségességeket nem halogatva lépjenek a tulajdonosok. Valós és potenciálisan szóba jöhető erőforrásokra alapozható a megújulási folyamat, a lehetőségek, valós képességek, egyúttal korlátok ismeretével.

A válság egyben az igazság pillanata is, hiszen a megpróbáltatásokkal teli időszakban korábban rejtve maradt problémák is felszínre kerültek. Jelenleg már nem recesszióval terhelt időszakot élünk, mégis látni kell, hogy a fellendülés is hoz újabb, nem kevésbé lebecsülhető kihívásokat, melyekre adott válaszok sikerességének tétje nagy. Forradalmian új technológiai időszak küszöbén állunk, melyben a piaci szereplők szintjén is elengedhetetlen az innovatív tudással párosuló megújulás - legtöbbször digitális megújulás. Meghatározó, hogy a fellendülés kezdeti szakaszában sikerül-e a kihívásokat helyesen megválaszolni akár vállalati, akár állami oldalról, hiszen versenyképességi értelemben hatványozottan megtérül a gyors és hatékony alkalmazkodás. A helyes

diagnózison alapuló, gyors, pontos és megfelelően célzott beavatkozások nemzetgazdasági szinten jelentkező hatékonyságát jól példázzák a Magyar Nemzeti Bank elmúlt években elindított programjai.

A válság idején a hitelszűkével jellemezhető időszak (2009-2013) problémáinak feloldása kulcskérdés volt s megoldásként a vállalati hitelpiac lefagyásának időszakban a Növekedési Hitelprogram – mint értékes példa - mindössze néhány hónap alatt megfordította a hitelezés csökkenő trendjét. Köztudott, hogy a magyar vállalkozások döntő többsége csak a hitelfinanszírozást éri el, ha külső finanszírozásra szorul, mivel a tőkepiaci kapcsolatrendszerük fejletlen, sőt a szükséges ismereteket se birtokolják a nagyobb volumenű tőkepiaci finanszírozás eléréséhez (Csiszárík-Kocsir, 2017). Jelenleg már egyre inkább hitelbőség tapasztalható alacsony tőkehasználati költség mellett, azonban új típusú kihívásként különösen az IT beruházások további ösztönzése lesz meghatározó, miközben a válság idején a munkanélküliség, napjainkban egyre inkább a munkaerőhiány problémakörével kell megküzdőnk.

A termelékenységnövelés legfőbb kihívásai megítélésem szerint az alábbiak:

- finanszírozási források folyamatos hozzáférhetősége és effektív tőkefelhasználás,
- szabályozási környezet gazdasági szükségleteket figyelembe vevő alakítása,
- minőségi és motivált munkaerő hiányának feloldása az innováció és hatékonyság növelése érdekében,
- digitalizáció területén megvalósuló beruházási aktivitás fokozása,
- termelés, szolgáltatás, infrastruktúra technológiai szintje és K+F+I innovációs hajlandóság,
- hatékonyságnövelésre törekvés ösztönzése (vállalati és egyéni szinten),
- rejtett, válsághoz kapcsolódó másodkörös hatások – bizalmi tőke helyreállítása.

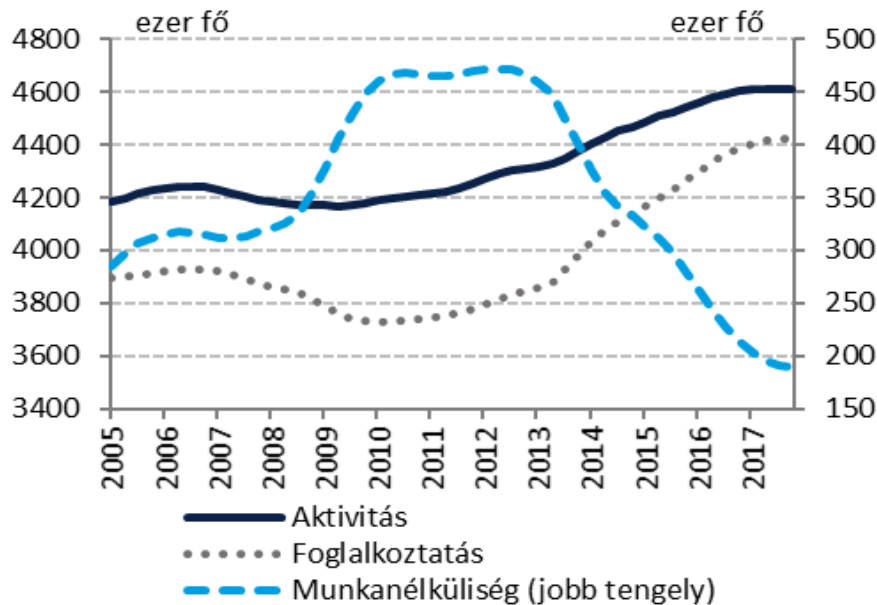
A bizalmi tőke szerepével kapcsolatban a Nemzeti Adó és Vámhivatal adószeminisztériuma is jó példa lehet. A piaci szereplők érdekeltek abban, hogy „jó adós” kategóriába tartozzanak, törekszenek erre s egyúttal visszaigazolást is nyer számukra a korábbi, akár több évtizedes gyakorlatuk helyessége, miszerint nem az adókerülésre építették cégstratégiájukat. Elengedhetetlen annak az attitűdnek a feloldására törekvés, hogy a piaci szereplők az államra ne mint „leküzdendő

ellenfélre” tekintsenek. Időszerűvé vált a vállalkozások korábbinál radikálisabb és gyorsabb ütemű megújulása, mely fókuszába a vállalati termelékenység és hatékonyság növelése került. A megújulás első lépése a reális vállalati önértékelés és a piaci lehetőségek tényszerű értékelése, mely során a vállalati status quo megkérdőjeleződik.

A vállalatvezetők nagyívű, perspektivikus tervezését azonban gyakran a rendelkezésre álló humán erőforrás mennyiségi és minőségi jegyei is korlátozzák. Sürgetővé válik olyan kérdések megválaszolása, hogy: Hogyan állítható a változási folyamat szolgálatába a meglévő kapacitás? Van-e vállalható kondíciók mellett elérhető, megfelelő mennyiségben hozzáférhető anyagi erőforrás halmaz? Kiszámítható-e a változási folyamat sikerre vitelét meghatározó makrogazdasági környezet? Támogatja-e a változási folyamatot a szabályozási környezet? Léteznek-e fejlődést segítő, teljesítményt ösztönző támogatások?

5. A termelékenység és a foglalkoztatás összefüggései

A munkaerőpiac elemzésekor a mennyiségi és minőségi elvárásokat tükröző kritériumoknak megfelelő munkakínálat kulcsfontosságú az adott gazdaság munkaerő-kapacitás igényeinek való megfelelés szempontjából. Az utóbbi évek piaci alapú foglalkoztatásának¹ növekedése eredményeképpen jelentősen csökkentek a munkaerőpiaci tartalékok, melyből következően egyre több vállalatnak jelent gondot a minőségi munkaerő-utánpótlás és a vállalkozások széles köre küzd a munkaerőhiány termelékenységet korlátozó tényezővé válásával. A 2010-től eltelt időszakban a munkanélküliek száma kevesebb, mint felére mérséklődött, a 2018 márciusi adatok szerint 189 ezer főre csökkent, a piaci alapú foglalkoztatás magas aktivitással párosulva erőteljesen nőtt, mely során a közfoglalkoztatási programok is szerepet játszottak (5. ábra).

6. ábra: Aktivitás, foglalkoztatás és munkanélküliség a nemzetgazdaságban
Forrás: KSH

Azonban kiemelendő, hogy a foglalkoztatási szint további emelésében a minőségi munkaerőnek kulcsszerep jut, mely kellően felkészült, releváns tudással és motivációval rendelkezik, továbbá melyre a vállalat hosszú távon építhet. Ahogy a munkáltatók, úgy a munkavállalók elvárásai is változtak, melyek főleg minőségi változásban tükröződnek. Alapvető kérdés tehát, hogy a kereslet és a kínálat menyiben tud egyensúlyi arányok mellett közös metszéspontot találni az egyes ágazatokban és a szakmák minél szélesebb köre vonatkozásában.

Korunk demográfiai kihívásainak összetevői és eredői viszonyrendszerében további súlypontok azonosíthatók munkaerőpiaci és foglalkoztatási dimenziókban, azonban e kérdéskör feldolgozása túlmutatna jelen tanulmány keretein.

Ahhoz, hogy egy időben megvalósítható legyen a fenntartható versenyképesség növekedéssel a szükséges termelékenység-bővülés és a foglalkoztatás javuló trendjének egysége, mielőbb reális, nemzetgazdasági szintű, országspecifikus tényezőkön alapuló egyedi stratégia kidolgozása szükséges. A termelékeny munkaerő elérhetőségének sikerességéhez a gazdaságpolitikai ágak szintjén megvalósuló állami szerepvállalás döntően hozzájárulhat a mobilitás és a külföldi irányítású vállalatok termelékenységéhez való felzárkózása útján is. Érdemi javulást hozhat az uniós források technológia-fejlesztéshez és innovációhoz kapcsolódó forrás felhasználási lehetőségének bővítése. Mára minden vállalati méretkategóriában rákényszerülnek a piaci szereplők a hatékonyság és

termelékenység növelésére amellet, hogy a minőségi munkaerő korlátozott hozzáféréssel jellemezhető munkaerő-piaci bérversenyben is helyt kell állniuk.

Ahogy a 2008-2009-es pénzügyi-gazdasági válságot követően, most ismét a társadalmi felfogásváltásnak kell megvalósulnia. Az előttünk álló időszak hasonlóan a válságot követőhöz lehetőséget is hordoz magában. Azok a piaci szereplők, akik időben reagálnak, alkalmazkodnak, ők az új, megváltozott piaci környezet átalakulási folyamatának nyertesei lesznek, ezzel jelentős versenyelőnyre szert téve, mely a piacátvétel, piaci térnyerés, erősebb piaci pozíció, így erősödő versenyképesség elérésének a lehetőségét is magában hordozza.

6. Összegzés helyett

6.1. Piaci szereplők tennivalói

Az állam, a vállalatok és a háztartások részéről is szükséges konszenzus megvalósulása nemzetgazdasági szintű, egységes megoldási úthoz vezethet. A piaci szereplők és az állam együttműködésen alapuló, egyensúlyra törekvő működése esetén a hazai vállalkozások nagyobb eséllyel törhetnek ki a jelenlegi növekedési kihívássorozatból. A piac és az állam harmonikus együttműködése a gazdasági fejlődés egyik kulcsa, melyet a korábbi évtizedektől eltérő újfajta szemlélet a magyar gazdaságpolitika terén és a válság időszakában elért látványos eredményei is alátámasztanak.

A hatékony állami működés az állam és a széles értelemben vett érintettek közötti együttműködést jelentheti, ami hatékonyabb lehet, mint a kooperáció hiányára épülő működési modell. Mivel a közbizalom erősítésével kölcsönösen előnyös érdekközösség jöhet létre, így az állami működés megújításának abba az irányba kell mutatnia, ahol az alapelvek, a célok, a célrendszer és a célstruktúra szintjén, illetve a gyakorlatban is megjelenik a kooperáció, a közbizalom erősítése, elősegítve nemcsak a konkrét cselekvés, hanem az állammal szembeni attitűd (gondolkodásmód, szemléletmód, értékrend) változását is (Kolozsi-Lentner-Parragh 2017). Ezen állammodellre való áttérés lehetőségét a 2010-től elért eredmények teremtették meg, melyek a 2010-es állapothoz képest a kényszerű modellváltás helyett egy minőségi megújulást tettek lehetővé. A közbizalom erősítésével kölcsönösen előnyös érdekközösség jöhet létre a piaci szereplők együttműködésén alapulóan, melyre jó példa lehet az adórendszer 2010-es gazdaságpolitikai fordulathoz kapcsolódó reformja, illetve a 2016 elején kezdődött adóigazgatás reform.

Napi szinten fokozódó kihívás és sürgetően megoldandó feladat a munkaerő megtartásának és fejlesztésének képessége. Az állam a rendelkezésére álló eszközzel számos versenyképességi feltételre pozitív ráhatással bír, mint például a képzettség szintjére, térbeli irányultságára, a szociális ellátórendszerre, az infrastruktúrára, vagy épp a bürokrácia terheire.

6.2. Jegybanki tennivalók

Monetáris politikai értelemben a jegybank az árstabilitás fenntartása, mint elsődleges jegybanki cél megvalósításával támogathatja a kiszámítható makrogazdasági környezetet és a gazdaság fenntartható növekedését. Ehhez a Monetáris Tanács döntésével összhangban a historikusan alacsony kamatkörnyezet tartós fenntartása szükséges. Elsődleges célja mellett a jegybank a pénzügyi stabilitás megőrzése felett is örökös, miközben árstabilitási célja veszélyeztetése nélkül lépéseivel támogathatja a kormány gazdaságpolitikáját. Csakis stabil és versenyképes hazai pénzügyi közvetítő rendszer lehet képes a finanszírozási forrásokat a termelékenység-növekedés szempontjából legoptimálisabban felhasználni képes ágazatok és vállalatok irányába csatornázni. Így minden lépés, amellyel a jegybank segíti a pénzügyi rendszer stabilitását és versenyképességének javítását a gazdaság hosszú távú növekedési képességét is emeli. Végezetül természetesen az innovatív és proaktív szemlélet – ahogy azt 2013 óta már láthatjuk – a jegybank jövőbeli döntéseiben is szükséges, hisz korunk kihívásaira sikeres válaszokat csakis átfogó elemzéseken nyugvó, kellően kreatív lépésekkel adhatunk.

A 2008-as pénzügyi-gazdasági válság alátámasztotta, hogy a korábbiaknál súlyosabb sokkhatások érhetik a gazdaságot, emiatt szükségszerűen az inflációscél-követő jegybankok nagyobb rugalmasság irányába mozdultak el.

A proaktív, támogató állami szerepvállalásra építő unortodox eszközöket alkalmazó, bátor és következetes intézkedések jegyeivel jellemezhető magyar gazdaságpolitikát nemzetközi értelemben is elismerték. Az óvatosság jegyeivel szakító, innovatív monetáris politika és a monetáris politikai fordulattal megvalósuló, egyben 2013-ban lehetségessé vált fiskális és monetáris politikai összhang nemzetközi értelemben szintén eredményt és elismerést hozott.

Irodalomjegyzék

[1.] Covey, S. – Merrill, R. (2011): A bizalom sebessége, HVG Könyvek, 367. pp.

- [2.] Csiszárík-Kocsir Á. (2017): Crisis and Financing - or the Practical Financing Decisions of Hungarian Small and Medium-sized Enterprises, Polgári Szemle – különszám, vol. 12, 199-215. pp.
- [3.] Csiszárík-Kocsir, Á. – Medve, A. (2012): Életünk mindennapjai a válság után – avagy a válság hatásainak személyes észlelése kutatási adatok alapján, Vállalkozásfejlesztés a XXI. században II. – Tanulmánykötet, Óbudai Egyetem Keleti Károly Gazdasági Kar, 135.-145. pp.
- [4.] Felcser, D. – Soós, G. D. – Váradi, B. (2015): A kamatcsökkentési ciklus hatása a magyar makrogazdaságra és a pénzügyi piacokra, Hitelintézeti Szemle, 14. évfolyam, 2015/3. szám
- [5.] Kolozi P. – Lentner Cs. – Parragh B. (2017): Közpénzügyi megújulás és állami modellváltás, Polgári Szemle, 13. évfolyam, 2017/4-6. szám, 28-51. o.
- [6.] Lentner, Cs. (2015): Az új magyar állampénzügyi rendszer – történeti, intézményi és tudományos összefüggésekben, Pénzügyi Szemle, 2015/4. szám, 458-472. o.
- [7.] Lentner Cs-Parragh B. (2016.): Érdekegyeztetés, konszenzuskeresés és participáció – új dimenziók, állami attitűdök, Pro Publico Bono Magyar Közigazgatás, 2016/2. szám, 26-40. o.
- [8.] Matolcsy, Gy. (2015): Egyensúly és Növekedés, Kairosz Kiadó
- [9.] Matolcsy, Gy. - Palotai, D. (2016): A fiskális és a monetáris politika kölcsönhatása Magyarországon az elmúlt másfél évtizedben, Hitelintézeti Szemle, 15. évf. 2. szám, 2016. június, 5-32.o.
- [10.] Parragh, B. (2010): Új kihívások a humánstratégiában: Válság és valóság - Válság közben, fellendülés előtt, szerk. Losoncz Miklós, Szigeti Cecília, Kautz Gyula emlékkonferencia kötete, Győr, SZE GTK, 2010, 169. o.
- [11.] Parragh, B. (2017): Pénzügyi Szemle, Monetáris hitviták – A megváltozott jegybanki szerepfelfogás eredményei, 2017/2. szám, 234-250. o.
- [12.] Petóné Csuka, I. (2016): Emberitőke-elméletek oktatási kontextusban „Vállalkozásfejlesztés a XXI. században” című VI. tanulmánykötet Budapest, 271-282.o.
- [13.] Rodrik, D. (2011): The Globalization Paradox, Democracy and the Future of the World Economy; Chapter 7, Poor countries in a rich world, W.W. Norton & Company
- [14.] Szalai, Á. - Kolozi, P. P. (2016): Mit kell tennünk egy versenyképesebb magyar gazdaságért? Polgári Szemle, 2016/4-6. szám, 183-195. o.
- [15.] Szeghegyi, Á. (2011): A tudásmenedzsment stratégiai szerepe a vállalatoknál, Vállalkozásfejlesztés a XXI. században I. tanulmánykötet, Óbudai Egyetem, 53-68. o.
- [16.] Tóth, G. (2017): Bérvezérelt növekedés és fenntartható közpénzügyek, Új Magyar Közigazgatás 2017. évi különszám, 63-68. o.
- [17.] Magyar Nemzeti Bank, Inflációs Jelentés, 2017. március
- [18.] Magyar Nemzeti Bank, Inflációs Jelentés, 2018. március